

організаторів сільськогосподарської дослідної справи, вчений у галузі агрохімії, землеробства, рослинництва і методики дослідної справи, засновник Полтавської наукової школи агрономії, багаторічний директор Полтавської дослідної станції – став першим нагородженим згаданою медаллю [4].

Четвертим вченим, що був нагороджений медаллю «За трудов по опытному делу» у 1913 р., був професор Соломон Львович Франкфурт (1866–1954) – відомий вчений, що поєднував ґрунтознавство та агрохімію з розробкою технологій вирощування сільськогосподарських культур, передусім – цукрового буряка. Світову славу йому принесло багаторічне керівництво Мережею дослідних полів Всеросійського товариства цукрозаводчиків (1901–1920) та створення Миронівської селекційно-дослідної станції – теперішнього Миронівського інституту пшениці імені В.М. Ремесла НААН.

Джерела та література

1. *Опара Н. М. С. Ф. Третьяков (1872–1918) та його наукова агрономія* / Н. М. Опара, НААН ННСГБ ; за наук. ред. В. А. Вергунова. – Полтава : Полтав. літератор, 2012. – 192 с. – (Сер. «Бібліографія вчених-аграріїв України» ; кн. 64).

2. *Апостол* раціонального рільництва С. Ф. Третьяков / уклад. В. А. Вергунов, В. М. Самородов, Н. М. Опара ; Полтав. держ. аграр. акад., ДНСГБ ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Полтава, 2011. – 200 с., іл.

3. *Третьяков Сергій Федорович (1872–1918) : бібліогр. покажч. наук. пр. за 1895–1921 рр.* / уклад. В. А. Вергунов, В. М. Самородов, Н. М. Опара ; НААН, ДНСГБ, Полтав. держ. аграр. акад. ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Полтава, 2011. – 136 с. – (Сер. «Бібліографія вчених-аграріїв України» ; кн. 44).

4. *Самородов В. Н. Золотая медаль Полтавского сельскохозяйственного общества «За трудов по опытному делу»: её история и награждённые* / В. Н. Самородов // Історія освіти, науки і техніки в Україні : матеріали Х Всеукр. конф. молодих учених та спеціалістів, присвяч. 150-річчю з часу заснування Полтав. т-ва сіл. госп-ва, Київ, 28 трав. 2015 р. / НААН, ННСГБ, Полтав. держ. аграр. акад. [та ін.] ; редкол. : В. А. Вергунов, О. П. Анікіна, А. С. Білоцерківська [та ін.]. – Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2015 – С. 57–60.

5. *Вергунов В. А. Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від народження до академічного існування: організаційний аспект* / В. А. Вергунов. – К. : Аграрна наука. 2017. – 416 с.

6. *Самородов В. М. Полтавське сільськогосподарське товариство (1865–1920 рр.) : історія, звичаї, першопостаті* / В. М. Самородов, С. Л. Кигим ; наук. ред. В. М. Самородов. – Полтава : Дивосвіт, 2015. – 160 с. + 16 с. вкл. С. 34–35.

СОЛОМОН ФРАНКФУРТ, ЯК ОДИН З ФУНДАТОРІВ КОНСЕРВАТИВНОЇ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ 1918 р.

Падалка С.С.

Інституту історії України НАН України (м. Київ)

В історичній пам'яті українства, постать С. Франкфурта постає як фундаментальна, різностороння і багато в чому унікальна. Його творча і політична діяльність в Україні, протягом 19 років (1901–1920) залишила вагомий слід, стала втіленням устремлінь національного духу, тих державотворчих задач, що поставали перед Україною на початку ХХ ст. Як європеець за переконанням і потужний генератор ідей, С. Франкфурт виявився

в епіцентрі суспільно – політичних процесів, що протікали в добу Гетьманської держави. Плекаючи надії на українську державність, він без вагань увійшов до гетьманської адміністрації за квотою партії кадетів, та долучився спільно з В. Брунстом, Г. Бурлаковим, В. Косинським, К. Мацієвичем, К. Маньковським, В. Шацьким, Р. Будбергом, графом Д. Гейдені та іншими до роботи в земельній комісії при Міністерстві землеробства. С. Франкфурт став одним з небагатьох хто виявив непересічний талант клопіткої законотворчої роботи. За його безпосередньої участі були розроблені політичні та нормативно – правові основи т. з. консервативної аграрної реформи. Даний захід став спробою примирення суспільних сил у країні, охопленій революцією. П. Скоропадський на зустрічі з делегацією хліборобів з Волині, Полтавщини, Херсонщини та Харківщини поінформував присутніх, що в результаті нового земельного закону, який розроблявся і великі маєтки поступляться місцем селянським господарствам площею до 25 десятин землі. Перебуваючи під враженням від наслідків Першої світової війни, в 1918 С. Франкфурт опублікував брошуру «Аграрная реформа и сахарная промышленность», яка практично стала свого роду політичною програмою аграрної реформи. Необхідність її підготовки очевидно обумовлювалась зовнішньо і внутрішньополітичною ситуацією, що склалась навколо аграрного питання. Справа в тому, гетьман П. Скоропадський, хотів він того чи не хотів, опинився у вузькому оточенні представників Союзу земельних власників, Протофісу та партії кадетів. Одночасно він мав виконувати обіцянки, дані німецькому командуванню. Необхідно було дезавуювати постанови Малої Ради про невиконання наказу фельдмаршала Г. Ейхгорна від 6 квітня 1918 р. про засів полів, який брав під захист поміщицькі інтереси. Так 27 травня з'явився підготовлений міністром земельних справ і підписаний головою Ради міністрів Ф. Лизогубом «Закон про права на врожай 1918 р. на території Української держави». Суть цього закону полягала в тому, що коли селяни засіяли весною 1918 р. захоплені у поміщиків землі, то врожай з цих земель належить їм. Однак вони повинні були повернути власникам чи орендарям до однієї третини вартості урожаю. У доповнення до цього закону 14 червня був виданий закон про забезпечення цукроварень буряком врожаю 1918 р. Таким чином, в державі загострилась боротьба політичних еліт в питанні подальших зрушень в земельному питанні. Уряд Ф. Лизогуба, зажадав аби були організовані заходи по негайному поверненню поміщикам відібраного у них селянами рухомого майна. На захист інтересів колишніх власників землі був направлений і розроблений за участю С. Франкфурта Закон від 14 червня 1918 р. « Про право продажу та купівлі землі поза міськими оселями», який дозволив торгівельні операції з землею. Поміщики скептично ставились до даних заходів. Гетьман у свою чергу не міг робити рішучих кроків до реалізації земельної реформи. Практично це і створило необхідні передумови для антигетьманського повстання.

Очевидно, що за даних політичних умов С. Франкфурт, як державник і вчений вважав за необхідне сформулювати теоретичні контури стратегічного розвитку сільського господарства України. В згаданій брошурі, автор зазначає

на принциповому значенні для розвитку сільського господарства буряково-цукрової промисловості. На його переконання, стрімкий її розвиток сприятиме розв'язанню земельного питання, стабілізує соціальну ситуацію, дозволить забезпечити підвищення продуктивності праці на селі. На думку С. Франкфурта, потенційні можливості цукрової промисловості впливали з історичних традицій, наявності родючих ґрунтів, вигідному розміщенні цукрових заводів. Він прогнозував, що цукрові заводи України могли виробляти щороку 100 млн пудів цукру, з яких 80 млн. мали іти на експорт. Держава могла заробляти 1,6 млрд. руб. Розвиток даної галузі на думку С. Франкфурта мав усунути диспропорції робочої сили на селі, як головної причини економічної відсталості регіону. Вчений вважав, що саме ефективна організація сільського господарства України неодмінно забезпечить його конкуренцію світових ринках. Як він писав: « в цій економічній боротьбі може вийти переможцем лише та країна, народне господарства якої побудоване найбільш раціонально, економно». («Аграрная реформа и сахарная промышленность»). Даний висновок автора актуалізується з огляду на ті задачі, які доводиться розв'язувати Україні на початку ХХІ ст. в процесі європейської і глобальної трансформації.

С. Франкфурт був переконаний, що основною організаційною формою ведення сільського господарства мали стати крупні приватні підприємства. На його думку, Україні слід було вивчати і запроваджувати досвід Німеччини в підвищенні продуктивності праці на селі, інтенсифікувати виробництво, на основі технологічних зрушень, та впливу сільськогосподарського населення в місто. Надлишок робочої сили на селі, С. Франкфурт вважав великим злом, і пропонував варіанти прикладання її у інших галузях промисловості, в тому числі і тих, які були дотичні до сільського господарства. Цукрову промисловість вважав буквально куркою, що несе для України золоті яйця. Науковець зазначав, що політики, які брались за проведення аграрної реформи, зобов'язані були враховувати стратегічну мету, мали прагнути висунути передусім ті завдання, які б створювали умови для ефективного розвитку господарства.

Підсумовуючи, скажемо що фахові компетенції, теоретичні напрацювання С. Франкфурта виходили далеко за межі наукового просвітництва і популяризації культури землеробства, вони мали, передусім, прикладне, велике політичне значення, як справедливо зазначає професор В.А. Вергунов «актуальними для європейської перспективи нашої держави сьогодні».